

# A nyelvek logikája és a zenei felépítés Kolumbán Mózes orvos és műfordító önéletrrásában

Kolumbán Mózes: *Életemből. Önéletrrás.* Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2024. 520. old.

A Kriza János Néprajzi Társaság legfrissebb kiadványa Kolumbán Mózes (1904–1973) orvos, orvosi szakíró és műfordító önéletrrajzát rendezte kötetbe, amely az erdélyi orvossorsba nyújt betekintést a 20. század közepén. A kötetet Jakab Albert Zsolt és Vajda András rendezte sajtó alá, a kísérő tanulmányt Vajda András, míg az előszót és a jegyzékeket Jakab Albert Zsolt írta, szakmai háttérrel és kontextust biztosítva az önéletrrajzhoz. A kötet nem csupán egy életút bemutatása, hanem egy fontos történelmi korszak lenyomata is, amely az orvostudomány és politikai és kulturális változások összefüggéseit tárja fel.

Kolumbán Mózes élettörténete az erdélyi orvostörténetek sorát gazdagítja, mégsem az orvoslás a fő témája. Történetvezetése a nyelvek és a zene logikáját követi. A nyelvek struktúrája, rendszere és belső logikája áthatja élettörténetének elbeszélés-módját. Önéletrajzi visszaemlékezéseiben nem lineáris időrendben halad, hanem asszociatív módon kapcsolja össze az emlékeit – hasonlóan ahhoz, ahogyan egy többnyelvű ember gondolkodik, és vált a nyelvek között. Ugyanakkor írásmódjára egy zenei műjegyei szintén jellemzőek. Életrajzi bemutatása megfelel egy-egy tételnek.

A szerkesztők Kolumbán Mózes történetét egy általános összefoglaló, valamint egy tudományos háttér közé fogják. Az előbbi rész életének meghatározó mérföldköveit, valamint a naplórás körülményeit ismerteti, míg az utóbbi az önéletrrások kutatásának elméleti háttérét tárgyalja. Ez a szerkesztői megközelítés lehetőséget biztosít az olvasó számára, hogy a szöveget saját értelmezési keretében vizsgálja, és annak jelentéstartalmát életrajzi vagy tudományos perspektívából értelmezze.

Kolumbán Mózes önéletrrajza a 20. századi orvostörténetek sorába illeszkedik, szorosan kapcsolódva az erdélyi magyar orvostudomány történetéhez. A magyar nyelvű orvostudomány két meghatározó központja Kolozsvár (1872–1945) és Marosvásárhely (1946-tól napjainkig), így visszaemlékezései is e két intézményhez kötődnek. Kolumbán Mózes 1924-ben kezdte tanulmányait a kolozsvári orvosi karon, ahol ekkor már román nyelven folyt az oktatás, majd később Bukarestben fejezte be a képzést. Marosvásárhelyen először rövid ideig dolgozott orvosként, majd hosszabb időn át az orvosi intézet oktatója volt.

Áttekintve néhány hasonló, önálló kötetben megjelent, erdélyi orvosönéletrrajzot,

Tatai Orsolya (1986) – doktorandusz, BBTE, Hungarológiai Tudományok Doktori Iskola, Kolozsvár; muzeológus, Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely, [torsoka@gmail.com](mailto:torsoka@gmail.com)

<https://doi.org/10.36373/em-2025-2-17>

megállapítható, hogy ezek több műfaji kategóriába sorolhatók. Egyes művek klasszikus emlékiratként íródtak, visszatekintve a szerző életének meghatározó eseményeire és szakmai tapasztalataira, míg mások önéletrajzi regényként jelennek meg, ahol a történeti hitelesség mellett az irodalmi ábrázolás és narratív szerkesztés is hangsúlyos szerepet kap. Ezenkívül előfordulnak naplószerű visszaemlékezések, amelyek az adott időszak történéseit közvetlenebb, személyesebb módon rögzítik. Csörgör István *Csörgör Lajos börtönévei (1949–1955)* című munkája (2010) az orvosok politikai üldöztetésének kérdéskörét vizsgálja, míg Obál Ferenc *Erdély és az orvostudomány szolgálatában* (2003) című kötete a magyar nyelvű orvosképzés múltját tárja fel. Kolumbán Mózes önéletrajzában jelen van az orvosképzés, de ugyanakkor hangsúlyos helye van nemcsak az erdélyi, hanem a bukaresti kulturális élet bemutatásának is.

Péter Mihály a marosvásárhelyi orvosi egyetem történetének dokumentálása céljából állított össze több bibliográfiai jegyzéket, amelyek az intézmény életével és az ott végzett hallgatók – az abszolvensek – sorsával foglalkozó emlékiratokat és önéletrajzokat tartalmazták. Az itt közölt szerzők műveit több csoportba sorolhatjuk. A diákélet és az egyetemi közösség bemutatását tárgyalja Bárányi Ferenc *Égbenyúló kockakövek* és Nagy Lajos *Életünk kórtörténete* című műve. Az orvosi képzés történetével és az intézmény-történeti visszaemlékezésekkel foglalkozik Obál Ferenc *Erdély és az orvostudomány szolgálatában*, Gyalai-Korpos István *A történelem nyersanyaga* és Bakk Takács Sára *Hazulról haza* című könyve. Végül a személyes életutakat és önéletírásokat feldolgozó művek közé tartozik Nagy Endre *Székelykeresztúrtól Edelényig*, Toró Árpád *Kapa mellől a kaszás ellen*, Dezső István *Egy erdélyi sebész emlékei* és *Egy sebész naplója*, Schneider Isa *Az orvosnők korán halnak* és Grigercsik Gyula *Neked mesélek*, *Bözsikém* című munkája. Bár

a jegyzékben nem szerepel, de önéletrajzi kötetet adott ki Dvorzsák Titusz, Péter Mihály, és végül most idecsatlakozik Kolumbán Mózes kötete is. A felsorolt autobiográfiai írások a marosvásárhelyi orvosi képzéshez kapcsolódnak.

Kolumbán Mózes sokoldalúságát a kötet szerkesztői is hangsúlyozzák. Nyelvtanulása már korán elkezdődött, és későbbi életében meghatározó szerepet játszott. Nemcsak különböző nyelveken olvasott és tanult, hanem komoly fordítói tevékenységet is végzett. Külön érdeme a kiadványnak, hogy a szerkesztők rendkívül részletesen és pontosan közlik fordításainak jegyzékét, amely tovább gazdagítja a szerző életművéről alkotott képet. Írói pályáján az önéletrajzi írás kiemelkedő jelentőségű, mivel személyes tapasztalatait, szakmai életútját és gondolkodásmódját ötvözi. Írásmódja rendkívül sokoldalú, igényes és élményközpontú, amely szervesen tükrözi tudományos hátterét, nyelvi műveltségét, valamint személyes tapasztalatait. Az *Életemből* című önéletrajzi művében az önreflexió, a történelmi elemzés és a kulturális megfigyelések egyaránt kiemelt szerepet kapnak. Egyensúlyt teremt az érzelmi kifejezés és a tárgyilagos megközelítés között, lehetővé téve az olvasó számára, hogy mélyebb megértést nyerjen a bemutatott eseményekről és jelenségekről.

1968-ban kezdte el lejegyezni élettörténetét, hogy összegezze életútját. A kórházban elkezdett, naplószerű visszaemlékezés haláláig, 1973-ig folytatódott. Nyolc iskolai, vonalas füzetben jegyezte le történetét. A füzetekbe rendezett önéletrajzi írások visszatérő jellegűek, és nyugdíjazását követően keletkeztek. Emellett egy meghatározó eseményhez, vagyis betegséghez kapcsolódnak. A szerző a közelmúlt történéseivel indít, bemutatva kórházi beutalásának előzményeit, és édesanyja halálának felidézésével visszavezeti az olvasót az időben. Majd ismét édesanyjára emlékezve vezeti tovább a gyerekkori történetét. Nem véletlen, hogy

a szerkesztők által megfogalmazott bevezető kiemeli, hogy a szerző „sajátos” időrendben írja történeteit, hiszen gyakran visszatér a közelmúlthoz, vagy egyszerűen egy másik narratív szálon folytatja a történetet, majd ismét visszakapcsolódik az előző idősíkhöz. Az első füzetben gyermekkori emlékeit idézi fel, részletesen bemutatva családi hátterét és a korabeli falusi életet. A második és harmadik füzet az ifjúkor és a felnőtté válás közötti átmeneti időszakot tárgyalja: a második füzetben a vallás, a tanulmányok és a családi kapcsolatok kerülnek előtérbe, míg a harmadik már az egyetemi évekre és a katonai szolgálat kihívásaira koncentrálnak. Az elbeszélés mindvégig részletgazdag, érzelmi és történelmi visszatekintésekkel átszőtt. A negyedik füzet a háborús időszak megpróbáltatásait és az azt követő újrakezdést mutatja be. Az ötödik és hatodik füzetben a zene a múlt és a jelen összefonódásának központi elemévé válik. A szerző hangsúlyozza annak meghatározó szerepét mind az életében, mind gondolkodásában. A hetedik füzetben Kolumbán Mózes egészségi állapotával kapcsolatos visszaemlékezései kerülnek előtérbe. Ezzel párhuzamosan elmélkedik a küszöbön álló nyugdíjazásáról, számvetést készít eddigi életéről, felidézve fiatalkori ambícióit és azokat a terveket, amelyek végül másként alakultak. A nyolcadik füzetben az elmúlás gondolata egyre inkább középpontba kerül. Ebben az utolsó szakaszban írásmódja egyre személyesebb, érzékenyen és filozofikusan tekint vissza életére, miközben a testi leépülés jeleit is dokumentálja. Bár a történet 1932-nél megszakad, és addig követi időrendben a lejegyzett eseményeket, Kolumbán Mózes gyakran visszaugor a jelenre vagy a közelmúlt történéseire, összekapcsolva azokat korábbi élményeivel. Ennek egyik példája, hogy így derül fény arra, hogyan került 1949-ben a marosvásárhelyi orvosi intézetbe. A teljes kép több forrásból áll össze, így egyik történeti mellékszálból megtudhatjuk, hogy

az egyetem akkori rektora kérte fel, hogy vállaljon oktatói állást a közegészségügyi karon. Az intézmény vezetője Kolumbán egyik barátjának az öccse volt, így rajta keresztül ismerkedtek meg. Marosvásárhelyre először katonaorvosként került, ahol négy évet töltött, majd 1949 és 1963 között az orvosi intézet oktatójaként tevékenykedett, összesen 18 évet töltve ebben a városban. Ez a kapcsolat nemcsak szakmai életútját befolyásolta, hanem önéletrajzi művében is meghatározóvá vált, mivel ezen keresztül jelenítette meg személyes kötődését és a marosvásárhelyi orvosi képzéshez fűződő kapcsolatát.

Kolumbán Mózes visszaemlékezése hozzájárul az orvosi és kulturális történetírás bővítéséhez, segítve a kisebbségi orvosképzés történetének feltárását. Gyakorlati alkalmazásként az oktatási intézmények, különösen az orvosképzést kutató szakemberek számára fontos forrás lehet. Ezenkívül a nyelvészeti és zenei elemzések is értékes adalékokkal szolgálnak a kultúratudomány és az életrajzi kutatások számára.

Kolumbán Mózes önéletírásának egyik legnagyobb erőssége az egyedi témaválasztás, amely az orvoslás, a nyelvek és a zene kapcsolatának vizsgálatán keresztül mutatja be a szerző életútját. Ez a megközelítés nemcsak az egyéni tapasztalatokat emeli ki, hanem mélyebb kulturális és tudományos összefüggéseket is lehetővé tesz. A mű további erőssége a történelmi és kulturális reflexiók beépítése, amelyek segítségével az olvasó szélesebb társadalmi kontextusban értelmezheti az eseményeket. Az önéletrajzban a szerző nemcsak a saját életútját elemzi, hanem a társadalmi és politikai környezet hatásait is feltárja. Ugyanakkor az asszociatív időrend megnehezítheti az olvasó számára a történet követését, mivel a visszaemlékezések nem mindig kronologikus sorrendben jelennek meg, hanem tematikus vagy érzelmi összefüggések alapján szerveződnek. Ez a narratív technika azonban

egyben az önéletírás sajátosságát és egyedi hangvételét is erősíti.

A függelékben található jegyzékek rendkívül hasznosak, mivel a hely- és személynevek rendszerezett felsorolása segíti az olvasót a szerző gondolatmenetének követésében. A szerkesztők utalnak a kézirat formájára, taglalják átírásának kihívásait és módszertanát, azonban vizuálisan nem kerül be a mellékletbe a kézirat vagy annak részei. Nem jelennek meg a füzetek, amelyekbe önéletrajzát rendezte. Ezeknek a bemutatása talán tovább gazdagíthatta volna a kiadvány kontextusát és a szöveg eredeti szerkezetének érzékelhetőségét.

Kolumbán Mózes életrajzi visszaemlékezése egyedülálló helyet foglal el az

erdélyi orvosi és kulturális emlékiratok között. A szerző írásmódja és életfelfogása egyesíti az orvosi, nyelvi és zenei gondolkodásmódot. Az olvasó nemcsak egy ember élettörténetét ismerheti meg, hanem egy teljes korszak kulturális és társadalmi összefüggéseit is. Ugyanakkor értékes forrásként szolgálhat mindazok számára, akik az orvosi hivatás, a magyar nyelvű orvosképzés, valamint az erdélyi egyetemtörténet iránt érdeklődnek. Kolumbán Mózes személyes visszaemlékezéseinek és egyben a korszakot megőrkítő írásainak publikálása méltó megemlékezés a szerző születésének 120. évfordulóján.

**TATAI ORSOLYA**